

Eu nacín cabo de pinal espeso

Cando Eduardo Pondal escribe os versos do poema «Mi retrato», publicado en 1909 en Madrid, xa pasaran 74 anos do nacemento do Bardo bergantiñán na *pequena* Ponteceso, no día 6 de febreiro de 1835. Esta é a data certa¹ en que naceu Eduardo María González Pondal Abente, segundo seu pai anota («Fro 6 de 1835 nacio Eduardo Maria y fue Bautizado en 10 del mismo mes nacio en el coto»²) e o propio poeta corrobora na autobiografía manuscrita (véxase *infra*), aínda que na partida de bautismo (véxase Ferreiro 1991: 264) e noutros documentos oficiais baseados nela aparece o día 8.

A súa familia, que tiña recoñecido o carácter fidalgo pola Real Chancelaría de Valladolid desde o século XVIII, formaba parte da pequena nobreza rural no tránsito a burguesía vilega, feito a ter en conta á hora de explicar certas actitudes e contradicións que se manifestan na súa vida e, inevitabelmente, na súa obra.

O nacemento do futuro poeta practicamente coincide coa evolución do réxime absolutista de Fernando VII ao liberal de inspiración 'revolucionaria' burguesa, que vai afectar fundamentalmente ao cambio da estrutura económica do Estado, con especial incidencia en Galiza, e que contribuirá a crear condicións favorábeis a movementos reivindicativos de carácter nacional(ista) –con diversas denominacións– dos que Pondal e a xente do seu contorno sociocultural formaron parte.

Os antepasados inmediatos do bardo bergantiñán proviñan de Laxe –os devanceiros eran orixinarios de Lugo de Llanera (Asturias), onde desenvolvían a súa actividade económica e tiñan as súas propiedades (véxase Carballo Calero 1975 [1963]: 239). Seu pai, ao igual que outros dous tíos de Pondal, emigrou a América, xa que lle corresponderan poucas propiedades familiares por non ser o primoxénito. Ao seu regreso á Terra, en

1 Lugrís Freire (1935: 271) é o primeiro que fixa o día 8 como día de nacemento do poeta. A partir deste momento, comeza a aparecer esta data en practicamente todos os historiadores modernos. Véxase, como mostra máis significativa, Carballo Calero (1975 [1963]: 238).

2 O pai de Pondal fai esta anotación nunha folla onde facía constar datas importantes da súa vida (APP).

1820, casou con Angela Fernanda Abente Chans e instalouse na Ponteceso, onde construíu unha casa á beira do río Anllóns:

A formosa casa dos Arias da Ponte Ceso na desembocadura do río Anllons, perto da vila de Laxe, ao pé do areoso «monte branco» –un país norteño galiciano para poetas e pintores, cheo de luz, de cores e de melancolía mellor certamente, que a mesma Escocia e a terra dos lagos que enche a sombra de Ossian– tal foi o berce do noso bardo, berce arrolado por os aloumiños da fortuna (Murguía 1933: 185).

Nela naceron todos os fillos do matrimonio (Cesáreo, Emilia, Josefa, Eduarda, Julia, Eulogia e Eduardo), sendo o derradeiro deles o poeta, nado pouco antes da morte da nai (29 de xuño de 1836).

Nesta altura, a Ponteceso era só un dos lugares da freguesía de San Tirso de Cospindo, pertencentes ao concello da Bugalleira. Polos datos que nos proporciona Madoz, sabemos que se trataba dunha zona eminentemente rural («PROD.: maíz, legumbres, patata, lino, poca fruta y mucho pasto; cría ganado de todas especies y alguna caza. IND.: La agrícola y pesquería»), pouco poboada (a parroquia de Cospindo tiña 516 «almas» das 4.436 do concello) e cun orzamento municipal reducido en comparanza cos concellos veciños (véxase Madoz 1845-1850: III, 437; I, 173).

De todos os xeitos, a Ponteceso sempre representará para Pondal o refuxio seguro en momentos de desesperanza, ao tempo que constituirá unha referencia permanente na súa obra:

Eu nacín en agreste soedade,
eu nacín cabo dun agreste outeiro,
p'ronde o Anllóns, con nobre maxestade,
camiña ó seu destino derradeiro.
Eu non nacín en vila nin ciudade,
mas lonxe do seu ruído lisonxeiro:

3 *Todas as referencias e citas da obra de Eduardo Pondal son feitas a partir da edición da súa Poesía Galega Completa (Pondal 1995, 2001, 2002, 2005) en Edicións Sotelo Blanco (Santiago de Compostela), coas seguintes siglas: QP (= Queixumes dos pinos, vol. I), PI (= Poemas Impresos, vol. II), PM e PMb (= Poemas Manuscritos, autógrafos e apógrafos, respectivamente, vol. III), E (= Os Eoas, vol. IV).*

*eu nacín cabo de pinal espeso,
eu nacín na pequena Ponteceso.
Uns naceno na máxica Granada,
outros naceno en Málaga famosa,
os outros en Sevilla nomeada,
ou outros en Valencia deleitosa;
uns na garrida Cadis, ben soada,
en Barcelona os outros, populosos:
eu nacín cabo de pinal espeso,
eu nacín na pequena Ponteceso.
Amabre Ponteceso, anque pequena,
agreste certamente, mas garrida,
cando deixar a mundanal faena
teu bardo e for pasado desta vida,
non t'esquezas de quen, con faz serena,
dixo a toda ciudade fementida:
«Eu nacín cabo de pinal espeso,
eu nacín na pequena Ponteceso». (PI 18)*

Aínda que, como xa indicamos, a familia era de posición social elevada, grande parte da fortuna paterna foi gañada en América e investida na Ponteceso, onde D. Juan Pondal se estableceu a carón do río Anllóns e onde construíu un peirao para atracaren os barcos que utilizaba nas relacións comerciais con América.

É tamén clásica a descrición feita por Murguía do status económico de Eduardo Pondal:

Una grata medianía, más cercana de la riqueza que de las estrecheces que ahogan y consumen la actual clase media, haciendo que nada le faltase, tornó más fácil una existencia que no debían turbar otros cuidados, ni mayores penas que los indecibles

que consumen al genio. (Murguía 1885: 131)

Á parte das relacións económicas con América e con diversos puntos da Península, Juan Pondal conseguiu dos Abente de Laxe unha parte do negocio do sal, fundou un banco e chegou a ser deputado provincial e encargado das estradas.

O seu fillo Cesáreo proseguíu coas actividades do pai e converteuse en alcalde, conseguindo centrar na Ponteceso toda a actividade económica e administrativa do concello: feira, notaría, alfándega, casa do Concello etc.